

Handleiding

Discussiëren Kun Je Leren

Voor leraren basisonderwijs (groep 5 t/m 8) en voortgezet onderwijs (leerjaar 1)

Chantal Deken en Tessa van Velzen

DKJL
Discussiëren Kun Je Leren

Inhoudsopgave

Voorwoord DKJL Geeft Door	2
1. Wat is Discussiëren Kun Je Leren?	3
2. Drie doelen, één methode	4
3. De theorie achter de methode	5
4. De spelregels: kernwaarden van de methode	6
5. De structuur van een DKJL-les	8
6. De rol van de leraar	13
7. De thema's en lessen	16
8. Meetellen en meedoen	20
9. Tips	21
Colofon	23
Bronnen	24
Bijlagen	26
Bijlage 1. Samenvatting: Effectevaluatie De Amsterdamse Debatbattle	26
Bijlage 2. Overzicht stellingen	28
Bijlage 3. Spelregelposter Middenbouw	30
Bijlage 4 Spelregelposter Bovenbouw	31
Bijlage 5. Ik vind, omdat, bijvoorbeeld	32
Bijlage 6. ABC schema	33

Leeswijzer

In deze handleiding vind je de DKJL-didactiek: de theoretische achtergronden, de opbouw van een les en praktische tips om direct toe te passen. Het materiaal is bedoeld voor groep 5 t/m 8 van het basisonderwijs en de eerste jaren van het voortgezet onderwijs. De methode heeft een doorgaande leerlijn, opgebouwd van eenvoudig naar complex, gekoppeld aan de referentieniveaus voor mondelinge taalvaardigheid en de kerndoelen burgerschap. Het materiaal geeft richting, maar de les staat met jou als leraar. Verspreid door de handleiding vind je inclusief aandachtspunten (roze kader) en praktijkvoorbeelden (groen kader).

Voorwoord DKJL Geeft Door

DKJL ontstond in de Spaarndammerbuurt in Amsterdam West: in een superdiverse klas, in een superdiverse buurt. Leerlingen wilden praten over wat er om hen heen gebeurde: de moord op Theo van Gogh, de opkomst van Geert Wilders, uitspraken die hen raakten en vragen opriepen. “Zoiets mag hij toch niet zeggen? Of is dat de vrijheid van meningsuiting?” We sloegen kranten open, onderzochten regels en wetgeving, schreven brieven aan Wilders en haalden het Jeugdjournaal. Uit die gesprekken groeide in 2007 een methode, én een stichting.

In bijna twintig jaar groeide DKJL uit tot een begrip in het onderwijs. Met de Debatbattle bereikten we kinderen en jongeren door het hele land. We werkten samen met Amnesty International, Unicef, gemeenten en organisaties rond thema's als geldzorgen, seksuele diversiteit, het slavernijverleden en gezondheidsvraagstukken. We trainden leerlingen en leraren in Suriname en op Curaçao; scholen in België werkten met ons lespakket. DKJL bereikte honderdduizenden kinderen en jongeren, met een bewezen effectieve methode die vooroordelen verkleint en leerlingen leert om diversiteit op waarde te schatten.

En toch stopt DKJL, na bijna twintig jaar, als uitvoerende organisatie.

Die urgentie is niet verdwenen, maar groter geworden. Algoritme-bubbels, desinformatie, AI en de verharding van het publieke debat vragen, juist nu, om meer dialoog en constructieve discussie. Plekken waar mensen van verschillende achtergronden elkaar écht ontmoeten worden schaarser. De school is een unieke plek waar dat lukt. En jij, als leraar, staat daar middenin. Dat is een kans die niet onbenut mag blijven. Daarom geven we door wat we weten. Met ‘DKJL Geeft Door’ delen we onze kennis, didactiek en al ons materiaal, gratis en open source beschikbaar voor iedereen.

Constructief discussiëren kun je leren.

De lessen van DKJL zijn bedoeld om te verbinden. Leerlingen leren hun ervaringen en meningen te verwoorden, empathisch te luisteren en zich in te leven in de ander. De focus ligt op gemeenschappelijke waarden en overeenkomsten, zodat wederzijds begrip kan ontstaan. Een gesprek mag schuren, en dat zoeken we soms bewust op. Maar schuren is niet het doel. DKJL leert leerlingen dat luisteren en kennis de basis zijn van een gefundeerde mening, en dat het getuigt van moed om die mening bij te stellen als nieuwe inzichten dat vragen.

In de spiegel.

In een DKJL-les speel jij een begeleidende rol. Dat vraagt ook dat je naar jezelf in de spiegel durft te kijken: “Wil ik dat mijn leerlingen denken en vinden wat ik denk en vind? (Nee.) Of wil ik werken aan gespreksvaardigheid, burgerschap en een constructief gesprek waarbij mijn leerlingen leren dát ze moeten denken en niet wát ze moeten denken? (Ja.) Kan ik een balans vinden tussen ruimte geven en begrenzen? Heb ik lef om te twijfelen voor de klas, en vraag ik leerlingen om feedback op mijn begeleiding? Sta ik open om mijn eigen aannames te onderzoeken? Kan ik omdenken: kijken naar wat leerlingen nodig hebben, met al hun verschillende achtergronden en behoeften? En ben ik bereid mijn mening te herzien, juist als dat van de leerlingen komt?” Herken je jezelf hierin? Dan is deze handleiding voor jou.

We wensen je veel inspiratie, inzichten en vooral plezier.

Chantal Deken & Tessa van Velzen

**“Als iedereen
leert discussiëren,
zonder ruziemaken,
wordt de wereld
beter.**

- Debatheld, 2026

1.

Wat is Discussiëren Kun Je Leren?

Veel leerlingen denken dat een meningsverschil leidt tot ruzie. DKJL bewijst het tegendeel.

De methode laat zien dat discussiëren een vaardigheid is, en dus te leren. Wie zich aan de spelregels houdt, ontdekt dat andere meningen interessant zijn. Dat het fijn is om voor je mening op te komen. En dat het getuigt van lef als je je mening herziet.

DKJL staat voor verbinding. De methode begeeft zich op het snijvlak van debat, discussie en dialoog. Leerlingen leren empathisch luisteren, verhalen delen, argumenteren en in gesprek gaan over actuele en soms gevoelige thema's. Tegelijk versterken ze hun mondelinge taalvaardigheid, hun sociaal-emotionele vaardigheden en hun burgerschapscompetenties.

“Kinderen in de klas leren – in tegenstelling tot veel volwassenen – dat een discussie niet tot een onoplosbaar conflict hoeft te leiden.”

– Leraar groep 7

De methode is ontwikkeld door Chantal Deken (vanaf 2007) en in een Lespakket uitgegeven door Bazalt (2013). Deze handleiding vervangt het inmiddels verouderde Lespakket.

Onderzoek van de Universiteit Utrecht (2017) toont aan dat leerlingen dankzij DKJL aantoonbaar beter leren luisteren, zich communicatief sterker voelen, meer zelfvertrouwen ontwikkelen en beter omgaan met onderlinge verschillen. Vooroordelen nemen af. De effecten zijn blijvend (zie bijlage 1: Onderzoek Universiteit Utrecht).

2.

Drie doelen, één methode

DKJL werkt tegelijk aan drie terreinen die in het onderwijs vaak apart worden behandeld. Dat maakt de methode bijzonder efficiënt: discussiëren is geen extra vak, het is taalonderwijs, burgerschapsonderwijs en sociaal-emotioneel leren in één. De methode sluit aan op de kerndoelen primair onderwijs (SLO, 2026) en op de vaardigheden van de Fawaka Wereldwijzer.

Mondelinge taalvaardigheid

Leerlingen leren luisteren, argumenteren, reageren op anderen en hun standpunt onderbouwen met feiten en voorbeelden. De methode sluit aan op de referentieniveaus 1F t/m 4F en op de kerndoelen Nederlands: gesprekken voeren (kerndoel 4) en teksten produceren (kerndoel 3). DKJL kan een reguliere taalles vervangen: het gaat niet bovenop het rooster. In iedere DKJL-les is ook expliciet aandacht voor woordenschat.

Sociaal-emotionele vaardigheden

Leerlingen leren omgaan met meningsverschillen zonder te escaleren. Ze ontwikkelen empathie en begrip, zelfvertrouwen, zelfkennis en eigenwaarde. DKJL houdt leerlingen een spiegel voor: wie ben je, wat doe je, waar wil je naartoe? Door te oefenen in veilige situaties, eerst in tweetallen, dan in kleine groepen, dan voor de hele klas, groeit het zelfvertrouwen zichtbaar. Dit sluit aan op kerndoel 28D: sociale en emotionele ontwikkeling en respectvolle omgang met anderen.

Burgerschap

Scholen zijn wettelijk verplicht te werken aan burgerschapscompetenties. DKJL biedt daarvoor de gereedschapskist. Leerlingen leren participeren in de samenleving, omgaan met diversiteit en hun stem laten horen. Ze ontdekken dat hun mening ertoe doet, en dat het goed is die soms bij te stellen. Dat is democratische vorming van binnenuit, niet als apart vak maar als levende praktijk. De methode sluit aan op de kerndoelen burgerschap (kerndoelen 19–21) en oefent zes van de zes vaardigheden van de Fawaka Wereldwijzer: van zelfbewustwording en multiperspectief kijken tot discussiëren, dialoog en democratisch samenleven.

Inclusief aandachtspunt

Burgerschap wordt in DKJL beschreven vanuit een democratisch perspectief. Het is waardevol ook andere vormen van besluitvorming te erkennen, zoals familieraden of gemeenschapsoverleg. DKJL gaat over oefenen met vreedzaam samenleven.

3.

De theorie achter de methode

DKJL is stevig verankerd in onderwijskundige theorie. Hieronder de belangrijkste pijlers.

Interactief taalonderwijs: drie taalgroeimiddelen

Het Expertisecentrum Nederlands onderscheidt drie voorwaarden voor goede taalontwikkeling.

DKJL is op alle drie gebouwd:

- ✿ Taalaanbod: de leraar biedt taal aan op een niveau net boven dat van de leerling. Nieuwe begrippen worden uitgelegd en herhaald in betekenisvolle context.
- ✿ Taalruimte: alle leerlingen krijgen echte spreekruimte. Coöperatieve werkvormen zorgen dat ook verlegen of taalachtergestelde leerlingen oefenkansen krijgen.
- ✿ Feedback: de leraar koppelt gericht terug op taalgebruik en redeneerwijze, zodat leerlingen bewust worden van hun eigen denken en spreken.

Woordenschat als fundament

Goed kunnen discussiëren vraagt een ruim verbaal repertoire. Elk lesonderwerp in DKJL start daarom met expliciete woordenschatuitbreiding, via de viertakt van Verhallen. Nieuwe woorden worden aangeboden, omschreven in eigen woorden, visueel weergegeven en herhaald. Zo kunnen leerlingen de begrippen van een goed debat: argument, mening, feit, conclusie en consensus, echt gebruiken.

Taaldidactiek en hogere taaldenkfuncties

DKJL onderscheidt eenvoudige en complexe taalfuncties. Eenvoudig: benoemen, beschrijven, vergelijken. Complex: concluderen, oorzaak-gevolg redeneren, projecteren (je inleven in een ander perspectief en dit verwoorden) en fantaseren. Leerlingen leren stapsgewijs opklimmen van eenvoudig naar complex redeneren. Het lesmateriaal is erop gericht om het gebruik van hogere taalfuncties te stimuleren.

DKJL stimuleert ook sociale taalfuncties: zelfsturing (“Ik vind X, omdat Y, bijvoorbeeld Z”), sturing van anderen (“Ik wil graag reageren op jou”), sturing van het gesprek en conclusie trekken.

21^e-eeuwse vaardigheden

Marzano beschrijft vijf vaardigheden die leerlingen nodig hebben om op te groeien tot actieve burgers: analyseren en gebruikmaken van informatie, complexe problemen aanpakken, patronen en mentale modellen creëren, jezelf kennen en beheersen, en begrijpen van en interactie met anderen. DKJL oefent al deze vaardigheden, niet als apart project, maar als geïntegreerde praktijk in de taalles.

Metacognitie

Leerlingen leren nadenken over hun eigen denk- en leerproces. Ze stellen zichzelf vragen als: “Wat kan ik al goed? Wat wil ik leren? Hoe pak ik dat aan?” De spelregels, kijkwijzers en reflectiemomenten in DKJL stimuleren deze zelfkennis en zelfregulatie actief.

Positive Behavior Support

DKJL sluit aan op Positive Behavior Support (PBS): ongewenst gedrag verminderen door gewenst gedrag te versterken. Heldere verwachtingen, positieve feedback (‘tops’) en een veilig klimaat staan centraal. Gedrag is een boodschap, en gedrag kun je leren, net zoals andere vaardigheden.

4.

De spelregels: kernwaarden van de methode

De spelregels van DKJL zijn het hart van de methode: zowel middel als doel. Ze zijn ontstaan in co-creatie met leerlingen en leraren. De spelregels vormen het waardenkompas van DKJL: ze stellen een norm, helpen begrenzen en bewaken de kwaliteit van de les. Ze dragen bij aan een sociaal veiliger leerklimaat, vanuit wederkerigheid en wederzijds respect.

De spelregels gelden ook buiten de les.

Leg ze uit, oefen ze en herhaal ze. Leerlingen maken ze eigen: ze wijzen elkaar erop, op het schoolplein en buiten school. Print de poster en hang hem zichtbaar op in de klas.

Kies aan het begin van elke les samen met de groep één spelregel als procesdoel. Koppel de evaluatie aan het einde van de les aan diezelfde spelregel.

De spelregels lopen op in complexiteit per bouw:

Middenbouw (8 regels)

1. Luister naar elkaar
2. Laat elkaar uitpraten
3. Iedereen is gelijk
4. Probeer iedereen te begrijpen
5. Blijf bij het onderwerp
6. Wees eerlijk
7. Zeg "ik vind, omdat"
8. Geef voorbeelden

Bovenbouw (10 regels)

1. Luister naar elkaar
2. Laat elkaar uitpraten
3. Houd rekening met gevoelens
4. Probeer ieders standpunt te begrijpen
5. Accepteer dat je het niet altijd eens bent
6. Gebruik de ik-boodschap, argumenten en voorbeelden
7. Denk kritisch na
8. Wees eerlijk over de feiten
9. Spreek bondig en kort
10. Wees je bewust van je lichaamstaal en stemgebruik

Over spelregel: Iedereen is gelijk

Deze spelregel is gebaseerd op artikel 1 van de Grondwet: iedereen die zich in Nederland bevindt, wordt in gelijke gevallen gelijk behandeld. Onderscheid om welke reden dan ook is niet toegestaan. In de klas betekent dit: ieders mening telt, ieders verhaal doet ertoe en ieders stem verdient ruimte. Iedereen wordt zowel in als buiten een DKJL les met gelijke waardigheid behandeld.

Tegelijkertijd is het waardevol om oog te hebben voor verschillen. Gelijkwaardigheid betekent niet dat iedereen hetzelfde is, of dezelfde kansen krijgt. Sommige leerlingen ervaren ongelijke behandeling. Die werkelijkheid mag in de klas worden benoemd. Juist door verschillen te erkennen, en niet te doen alsof ze er niet zijn, laat je zien wat gelijkwaardigheid werkelijk betekent: dat iedereen meetelt en kan meedoen.

De ik-boodschap

De ik-boodschap (dr. Thomas Gordon) staat centraal: “Ik vind... omdat ik heb meegemaakt...” en “Ik vind... omdat ik weet dat...” Door vanuit de eigen ervaring te spreken, richt je je op wat iets met jou doet in plaats van de ander. Zo worden generalisaties voorkomen. De ik-boodschap helpt leerlingen persoonlijke behoeften te verwoorden en biedt een basis om te begrenzen.

Het ABC-schema

In de bovenbouw gebruiken leerlingen de ABC-structuur als ezelsbruggetje voor goed onderbouwde argumenten: **A**rgument, **B**ijvoorbeeld, **C**onclusie.

Het ABC-schema helpt nuances in het debat aan te brengen. Stimuleer dat leerlingen zowel een argument vóór als tegen formuleren, onderbouwd met een persoonlijke ervaring: “Ik vind... omdat ik heb meegemaakt...”

Tip: oefen het ABC-schema los met andere stellingen.

Bespreek: “Wie heeft op basis van deze afweging de eigen mening herzien? En wat betekent dat?”

De spelregels als oefenruimte

De spelregels zijn meer dan losse afspraken:

ze zijn een oefenruimte. Laat leerlingen ervaren waarom ze werken.

- ✿ Bespreek intentie en impact: “Zeg je wat je écht bedoelt? Hoe komt het over? Wat is het verschil tussen een discussie en een ruzie? Wanneer raak je uit verbinding, en wat helpt om de relatie te herstellen?”
- ✿ Kies aan het begin van de les samen één spelregel als procesdoel.
Vraag: “Wat levert het op als je je eraan houdt? Wat gebeurt er als iemand die negeert?”
- ✿ Geef concrete positieve feedback als je een spelregel goed ziet worden toegepast, en laat andere leerlingen daarop reageren.
- ✿ Herhaal de gekozen spelregel kort tijdens de les, vooral tijdens een time-out in de verdiepingsfase.

Voorbeeld in de praktijk: “Wees je bewust van je lichaamstaal en stemgebruik”

Hoe laat je deze spelregel écht leven?

Niet door hem te benoemen, maar door hem te doen.

Laat leerlingen experimenteren en bespreek samen:

- ✿ Wat zorgt ervoor dat je door je lichaamstaal gezien en gehoord wordt?
- ✿ Welke lichaamstaal is meer of minder overtuigend?
- ✿ Wat doet intonatie met hoe je overkomt?
- ✿ Wat gebeurt er als iemand harder praat dan anderen?
- ✿ Hoe beïnvloeden handgebaren de boodschap die je overbrengt?
- ✿ Hoe beïnvloeden tempo en ritme de manier waarop je overkomt?

Kunnen leerlingen elkaar tips geven? Laat ze dat doen.

Tip: kijk naar het document ‘Spelregelspelletjes’ om de spelregels extra te oefenen.

5.

De structuur van een DKJL-les

Spreek met jezelf af dat je deze les geeft zodat leerlingen een mening kunnen vormen, beargumenteren, nuanceren en bijstellen, niet omdat jij als leraar vindt dat leerlingen hetzelfde als jij moeten denken en vinden. Het doel is het delen van verhalen, oefenen met empathisch luisteren en het vinden van gemeenschappelijke grond: gemeenschappelijke waarden, feiten en kennis.

Een les voor groep 5 en 6 duurt een uur. Voor groep 7, 8 en voortgezet onderwijs plan je 90 minuten in. Werk je in het vo? Organiseer dan de eerste drie lesfasen in een lesuur van 45 minuten en de laatste twee lesfasen in de volgende les.

Geef de lessen eens per drie of vier weken, of kies voor een reeks van vier of vijf weken. Daarna een paar weken niet: dat houdt het spannend en zorgt ervoor dat leerlingen ernaar uitkijken.

Elke DKJL-les heeft vijf vaste fasen. Deze opbouw is cruciaal: leerlingen worden stap voor stap meegenomen van een eerste kennismaking met het thema naar een diepgaand debat of dialoog. Plan lessen van achter naar voren: de verdiepings- en evaluatiefase samen duren circa 30 minuten. Zo kom je nooit in tijdnood.

Hier lichten we de lesfasen iets uitgebreider toe. Deze uitleg vind je ook terug in de lesbrieven.

Fase	Doel / Tijd	Inhoud
Opzetfase	Taalaanbod 10 min.	Thema presenteren, spelregel kiezen, context bieden, voorkennis activeren, energizer, woordenschat uitbreiden. Nieuwe begrippen koppelen aan wat leerlingen al weten: "Wat weet ik al?"
Beeldvormingsfase	Taalaanbod 30–35 min.	Nieuwe feitelijke informatie verwerven via tekst, beeld of gastspreker. Kennis koppelen aan ervaringen van leerlingen en gemeenschappelijke feiten laten vinden. Verbreden perspectief en multiperspectiviteit. Stimuleer interactie en kritisch denken. Feiten en betrouwbaarheid van bronnen analyseren: "Wat weet ik nu?"
Meningsvormende fase	Taalruimte 10–15 min.	Presenteer de stelling. Argumenten formuleren en afwegen. Mening vormen en voorlopige conclusies bepalen. In duo's of kleine groepen oefenen.
Verdiepingsfase	Taalruimte 20–25 min.	Argumenten uitwisselen voor de hele groep. Het debat of de dialoog vindt hier plaats. U-vormige kring. Spelregel en doel centraal. Leg de werkvorm uit. Stel vragen voor verdieping en las time-outs in.
Evaluatiefase	Feedback 5–10 min.	Feedback op het eigen handelen. Reflecteren op de les en het leerproces. Groepsdoel behaald? Doel volgende les? "Wat kan ik nu? Wat wil ik nog leren?" Tip voor de leraar.

Toelichting per lesfase

Opzetfase (10 min.)

In de opzetfase introduceer je het thema en het woordcluster. In de lesbrief vind je:

- ⚙ Presenteer het thema van de les. Koppel de les aan een betekenisvolle, actuele context.
- ⚙ Licht de structuur toe: "Ik leg eerst een aantal nieuwe woorden uit, daarna gaan we verschillende opdrachten doen, daarmee bereiden we ons voor op de dialoog of het debat."
- ⚙ Bespreek kort de spelregels. Kies samen één spelregel als procesdoel.
- ⚙ Neem het woordenschatscript door. Herhaal indien nodig de basisbegrippen van DKJL.
- ⚙ Doe een korte energizer waarin leerlingen de nieuwe woorden gebruiken.

Beeldvormingsfase (30–35 min.)

Dit is een cruciale fase: hier wordt de gemeenschappelijke kennisbasis gelegd die de argumentatie en het debat of de dialoog in de fasen hierna draagt. De spelregels fungeren in deze fase als waardenkompas: ze helpen leerlingen om met respect voor elkaar te zoeken naar gedeelde feiten en betekenis.

Basisbegrippen

De mening = ik vind...

Het argument = omdat...

Het feit = een te controleren waarheid.

De discussie = een gesprek waarin mensen het met elkaar oneens zijn en elkaar proberen te overtuigen.

Overtuigen = de ander met argumenten overhalen om hetzelfde te vinden als jij.

Feedback geven = vertellen of je iets goed vindt of dat iets beter kan.

Voorbeelden van energizers

Ga staan als – Lees een zin voor. Vraag leerlingen te gaan staan of een teken te geven als die zin bij hen past. Vraag een aantal leerlingen om toe te lichten.

Spreekobject – Wie het spreekobject krijgt (bijvoorbeeld een opblaasmicrofoon), vertelt waar die aan denkt bij het woord '...'. Geef het object door.

Tweespraak – Deel de klas in tweetallen: A en B. A vertelt, B luistert. Zet de timer op 30 seconden. Stel de vraag. Vraag daarna aan een paar B-leerlingen wat zij van de ander gehoord hebben.

Voorbeelden van werkvormen

Tweegesprek: Leerling A vertelt gedurende 1 minuut over een onderwerp, terwijl leerling B luistert zonder te onderbreken. B vat samen wat A gezegd heeft. Daarna wisselen de rollen.

Rood/Groen: laat stellingen, afbeeldingen, situaties, oplossingsrichtingen zien op het bord. Leerlingen reageren met rood (=oneens/dit geldt niet voor mij) of groen (eens/ dit geldt wel voor mij). Laat leerlingen in tweetallen uitwisselen of vraag klassikaal een paar leerlingen toe te lichten.

Twee rijen discussie: vraag alle leerlingen om te gaan staan en een klasgenootje te vinden waarmee ze goed kunnen discussiëren. Maak twee rijen zodat de helft van de klas tegenover de andere helft gaat staan. Zorg dat kinderen drie keer wisselen van partners doordat je de rij steeds één plek naar rechts laat opschuiven. Presenteert de stelling of vraag. Doel is dat de leerlingen in de discussie tot consensus komen.

Rondpraat: maak groepjes van 4 leerlingen. Stel een centrale vraag. Leerling A geeft antwoord op de vraag, B vat samen wat A heeft vertelt en geeft eigen antwoord. C vat samen wat A en B hebben vertelt en voeg toe. D vat alles samen, voegt toe. Is er een conclusie

In tijden van algoritmebubbels, desinformatie, AI en influencers is dit een uitdagende lesfase. De focus is het vinden van een gemeenschappelijke waarheid. Bij discussies over feiten is het zoeken naar bronnen waar de klas consensus over bereikt een belangrijk onderdeel: welke bronnen beschouwen we samen als betrouwbaar, en hoe checken we dat? Bespreek met de klas welke vaardigheden daarvoor nodig zijn.

De beeldvormingsfase draagt bij aan een breder beeld van het onderwerp. Met voorbeelden, situaties buiten de bubbel van de leerlingen, dagen we leerlingen uit om zich in te leven in een ander of het thema vanuit een ander perspectief te bekijken.

In de beeldvormingsfase is het belangrijk dat er zoveel mogelijk interactie tussen leerlingen is en dat alle leerlingen aan het woord komen. DKJL werkt daarom met coöperatieve werkvormen, gebaseerd op Spencer Kagan, die leerlingen gestructureerd laten samenwerken in tweetallen of kleine groepen. Zo krijgt iedereen spreekruimte.

Meningsvormende fase (10–15 min.)

Leerlingen bereiden hun inbreng voor. Zorg dat iedere leerling een argument of verhaal heeft voor de volgende fase.

- ✿ Presenteer de stelling.
- ✿ In sommige lessen vind je een video die de stelling introduceert.
- ✿ Vanaf groep 7 bereiden leerlingen de discussie schriftelijk voor: "Ik vind, omdat..., bijvoorbeeld..." of het ABC-schema (Argument, Bijvoorbeeld, Conclusie).

Het schema helpt leerlingen hun gedachten te structureren en hun standpunt te nuanceren. Ze onthouden hun sterkste argumenten, zodat ze voorbereid het debat, de discussie of de dialoog ingaan.

Tip voor betere argumentatie: *Onderbouwde argumenten helpen bij een debat om te overtuigen; persoonlijke verhalen, bij voorkeur van leerlingen met uiteenlopende achtergronden, helpen bij een dialoog om elkaar beter te begrijpen.*

Modellen: hardop denkstappen voordoen

Doe voor hoe je het ABC-schema invult door de denkstappen hardop uit te spreken. Laat leerlingen het schema daarna alleen of in tweetallen invullen. Loop rond en help leerlingen hun argumenten te vinden en te onderbouwen. Als ze klaar zijn, oefenen ze met degene naast hen. Geef waar nodig verlengde instructie.

Tip

Vul zelf het ABC-schema in voordat je de les geeft, met argumenten van twee kanten en een voorbeeld uit een bron die de klas als betrouwbaar beschouwt. Zo kun je leerlingen tijdens de les gericht ondersteunen en het goede voorbeeld geven.

Verdiepingsfase (20–25 min.)

Jouw rol verandert: je bent nu gespreksleider, coach tijdens de time-out. Zie hoofdstuk 7 voor een uitgebreide toelichting op beide rollen.

Voorafgaand aan de discussie, de dialoog of het debat:

- ✿ Maak een U-vormige kring in één minuut.
- ✿ Herinner de groep aan de spelregel die centraal staat.
- ✿ Leg de werkvorm uit of laat een leerling dit doen.
- ✿ Herhaal de stelling en zet de klok aan.

Tijdens de discussie, de dialoog of het debat:

- ✿ Stel drie vragen: een startvraag, een verdiepende vraag en een afsluitende vraag.
- ✿ Zorg voor verbinding; vind overeenkomsten.
- ✿ Stimuleer dat veel verschillende leerlingen het woord krijgen.
- ✿ Laat interactie zoveel mogelijk plaatsvinden tussen leerlingen.
- ✿ Nodig leerlingen uit met oplossingen te komen.

Time-out

Las twee à drie keer een time-out in. Je zet de klok dan op pauze en neemt de coachrol aan. Vat samen, stel voorlopige conclusies voor en vraag wie de eigen mening heeft bijgesteld. Geef een compliment of procesfeedback. Zet na de time-out de klok weer aan. Geef leerlingen die nog niet aan bod zijn geweest na de time-out het woord.

Debat / Lagerhuisdiscussie

Leerling staat op om te spreken.

Leerling gaat zitten als de beurt voorbij is.

Dialoog

Leerlingen blijven zitten.

Wie wil spreken: hand omhoog.

Wie wil reageren: vlakke hand. Reageren krijgt voorrang.

Inclusief aandachtspunt

DKJL is vooral voor extraverte leerlingen een aantrekkelijke methode. Meer introverte leerlingen komen in de eerste drie fasen van de les meer tot hun recht dan in fase vier. Bespreek met leerlingen wat zij nodig hebben om, indien gewenst, toe te werken naar een groter podium. Werk in fase 1 t/m 3 met vragen als: “Wat heb je net gehoord van degene naast je?”

Drie gespreksvormen

In de verdiepfingsfase werk je met één van drie gespreksvormen. De keuze hangt af van het thema, de groep en het doel van de les.

De Lagerhuisdiscussie

Bij een lagerhuisdiscussie staat een stelling centraal. Leerlingen staan op als ze het woord willen nemen en oefenen daarbij hun lichaamstaal en stemgebruik. Leerlingen zitten in een U-vorm zodat ze elkaar kunnen zien. Je kunt toewerken naar een advies of naar conclusies.

In het lesmateriaal vind je ook de discussie in rol: leerlingen nemen een rol aan, zoals politicus, ouder of journalist, als oefening in perspectiefwisseling. Let op: voorkom grote overdrijvingen en stereotypen, want die staan nuance en het vinden van overeenkomsten in de weg.

De dialoog

Een dialoog binnen DKJL betekent het reageren op één centrale vraag. De dialoog is een uitwisseling van ervaringen en gedachten, gericht op samenwerking en wederzijds begrip, zonder oordeel, zonder winnen of verliezen. Leerlingen luisteren actief en bouwen voort op wat de ander zegt: niet het overtuigen met argumenten, maar begrijpen staat centraal.

Tip: Voor verdieping in dialoogvormen in de klas, zie: Hogeschool van Amsterdam, *Dialoog in de klas* ([publications.hva.nl/dialoog-in-de-klas/cover](https://publications.hva.nl/dialoog-in-de-klas/)) en *Samen oefenen voor het beste gesprek* (publications.hva.nl/jaaroverzicht-urban-education/samen-oefenen-voor-het-beste-gesprek).

Het debat

Bij een debat beoordeelt een jury of publiek (de klas) de argumenten. Het debat heeft een vaste vorm, met tijdsdruk, en vereist speech, beknoptheid en presentatievaardigheid.

Inclusief aandachtspunt

Het debat is gebaseerd op tegenstelling: er zijn winnaars en verliezers. In klassen waar sprake is van conflict of polarisatie werkt een niet-competitieve vorm beter: de dialoog. Twijfel je? Bespreek met de klas welke vorm zij prettig vinden en waarom.

Evaluatiefase (5–10 min.)

De afsluiting biedt belangrijke inzichten in het proces. Blick terug op de les.

- ✿ Stel een inhoudelijke vraag die aansluit bij het thema en het doel.
- ✿ Is er consensus? Een conclusie?
- ✿ Welk argument of inzicht is bijgebleven? Waarom?
- ✿ Bespreek of het groepsdoel is behaald.
- ✿ Geef tops en tips gekoppeld aan de spelregel, of laat de groep tops en tips voor elkaar formuleren.
- ✿ Formuleer samen het doel voor de volgende les.
- ✿ Vraag leerlingen om een tip aan jou: wat hielp hen het meest?

6.

De rol van de leraar

Coach en gespreksleider

DKJL vraagt twee verschillende rollen van leraren. Enerzijds wil je leerlingen stimuleren om zichzelf te zijn en ruimte te bieden aan 'de ander': je zet in op meningsvorming op basis van

gemeenschappelijke kennis en het proces staat centraal. Tegelijkertijd wil je een inhoudelijke, verdiepende dialoog of toewerken naar een debat met welafgewogen argumenten. Dat vraagt twee afwisselende rollen:

Rol	Wanneer	Wat doe je?
Coach	Opzetfase, beeldvormingsfase, meningsvormende fase, time-out, evaluatiefase	<p>Je introduceert het thema en koppelt het aan een actuele, betekenisvolle context.</p> <p>Je legt de structuur van de les uit en kiest samen met de groep één spelregel als procesdoel.</p> <p>Je biedt taalaanbod op een niveau net boven dat van de leerling en breidt woordenschat expliciet uit.</p> <p>Je modelleert een denkproces bij het argumentatieschema hardop voor de klas.</p> <p>Je stimuleert redeneren en het gebruik van hogere cognitieve taalfuncties.</p> <p>Je geeft denktijd.</p> <p>Je geeft gerichte, positieve feedback gekoppeld aan de spelregel.</p> <p>Je gebruikt de spelregels om te wijzen op de gemeenschappelijke norm en herformuleert als dat nodig is: "Bedoel je dat?"</p> <p>In de time-out vat je samen, stel je voorlopige conclusies voor en vraag je wie de eigen mening heeft bijgesteld.</p> <p>Je sluit de les af met de evaluatiefase: groepsdoel behaald, tops en tips voor de groep, doel voor de volgende les en een tip aan jezelf.</p>
Gespreksleider	Verdiepingsfase	<p>Je houdt de eigen mening op de achtergrond.</p> <p>Je opent het gesprek met de startvraag uit de lesbrief en speelt vragen terug naar de groep in plaats van ze zelf te beantwoorden.</p> <p>Je stimuleert dat veel verschillende leerlingen het woord krijgen en laat interactie zoveel mogelijk plaatsvinden tussen leerlingen, niet via jou.</p> <p>Je vat bij vastlopen kort samen wat er is gezegd, benoemt overeenkomsten en stimuleert nuance.</p> <p>Je stelt verdiepende vragen als het gesprek vastloopt of oppervlakkig blijft.</p> <p>Je bewaakt de tijd en last twee à drie time-outs in.</p>

Wat is het verschil tussen de coach en de gespreksleider?

Tijdens het debat, de Lagerhuisdiscussie of de dialoog stap je in de rol van gespreksleider: je begeleidt het gesprek op inhoud en houdt je eigen mening op de achtergrond. Wil je procesfeedback geven, een spelregel herhalen of een compliment uitdelen? Gebruik dan de time-out. Je zet de klok stil en vertelt leerlingen dat je even uit je rol als gespreksleider stapt. Als gespreksleider ben je een betrokken gesprekspartner en een kritische vriend. Je bent jezelf, maar je houdt je eigen mening voor je. Je toont oprechte interesse in wat er achter argumenten schuilgaat en vraagt door.

Tips voor de coach en gespreksleider

De belangrijkste tip? Luisteren. Niet om zelf te reageren, maar om te begrijpen. Leerlingen zeggen soms niet wat ze echt bedoelen, weten nog niet hoe ze iets onder woorden moeten brengen of zeggen iets in de hoop op een reactie. Jouw taak is om dat te erkennen en ruimte te geven.

DKJL kiest er bewust voor om eerst die ruimte te geven vóór je begrenst. We zien de moraal vaak uit de groep komen. Leerlingen hebben herstelrecht: de kans om een uitspraak te nuanceren of terug te nemen zonder gezichtsverlies. De spelregels en artikel 1 zijn leidend. De vragen die daarbij helpen: “Maar wat bedoel je nu écht?” en “Als je dit weet, en anderen dit anders hebben meegemaakt, kun je het dan anders verwoorden?”

De vragen voor het gesprek staan in de lesbrieff: jij hoeft ze niet zelf te bedenken. Maar je moet ze wel écht stellen, en dan met oprechte nieuwsgierigheid luisteren naar het antwoord, ook naar wat er tussen de regels staat.

Reflectie

Iedere gespreksleider heeft een kracht en een valkuil. De één vult te veel in, vat teveel samen of stelt te veel vragen. De ander is suggestief of moraliseert, zonder dat misschien door te

hebben. Je wordt beter door jezelf te filmen of een collega of leerlingen om feedback te vragen. Gebruik onderstaande punten als checklist.

Houding van de gespreksleider

- ✿ Open, onbevooroordeelde houding.
- ✿ Laat goed/fout los. Een mening is niet fout.
- ✿ Focus op gemeenschappelijke basiswaarden: gezondheid, veiligheid, meetellen en meedoen.
- ✿ Houd de eigen mening achterwege.
- ✿ Geef geen waardeoordelen.
- ✿ Nodig leerlingen uit met oplossingen te komen.
- ✿ Koppel aan de actualiteit.
- ✿ Ken de spelregels en artikel 1: ankerpunten als de dialoog of het debat schuurt.
- ✿ Weet welke leerlingen de dialoog of het debat kunnen verdiepen en geef hen strategisch de beurt.

Vaardigheden van de gespreksleider

- ✿ Stel duidelijke, open vragen: wie, wat, hoe, waarom, welke, waar.
- ✿ Laat een stilte vallen na het stellen van een vraag.
- ✿ Laat interactie zoveel mogelijk plaatsvinden tussen leerlingen, niet via jou.
- ✿ Houd tempo.
- ✿ Luister, vat samen en vraag door.
- ✿ Maak plezier.

Tip: Voorbereiding

De vragen voor het gesprek staan in de lesbrieff. Lees ze van tevoren goed door en bedenk welke aanvullende vragen je zou willen stellen. Weet wat je doel van het gesprek is en bedenk hoe je toewerkt naar advies, conclusie of consensus. Schrijf eventuele subvragen die in de lesbrieff staan op een cue card.

Inclusief aandachtspunt

Denktijd is een sleutelement: stel een vraag en tel innerlijk tot drie voordat je een leerling aanwijst. Dat geeft rust aan leerlingen die meer verwerkingstijd nodig hebben. Gemiddeld hebben leerlingen drie lessen nodig voor ze de basisspelregels beheersen: daarna gaat het steeds natuurlijker.

Leerlingen met een ondersteuningsbehoefte, een andere gesprekscultuur of thuistaal kunnen extra drempels ervaren. Stilte is geen onwil, maar een signaal dat meer voorbereiding, vertrouwen of veiligheid nodig is. Koppel ze aan een maatje en bied oefenkansen in kleine groepen.

Goede vragen stellen

De vragen voor elk gesprek staan in de lesbrief. Toch is het fijn om te voelen wat een goede vraag doet, zodat je ze met overtuiging stelt en zo nodig aanvult.

Een goede vraag nodigt uit. Ze raakt iets wat leerlingen herkennen, maakt nieuwsgierig en geeft iedereen een ingang, ongeacht voorkennis of achtergrond. Ze creëert een wij-gevoel: niet wie heeft gelijk, maar wat herkennen we samen?

De vragen in de lesbrief zijn zo opgebouwd dat ze van dichtbij naar verder weg bewegen: van de eigen ervaring, naar de leefwereld, naar school, naar de maatschappij. Van concreet naar abstract. Dat ritme helpt leerlingen om zich veilig genoeg te voelen om iets echts te zeggen.

Een paar dingen die helpen als je aanvult of verdiept:

- ✿ Begin niet te moeilijk. Start met een vraag waar leerlingen op aangaan.
- ✿ Een gesloten vraag is soms precies goed: het brengt een gesprek op gang en maakt zichtbaar dat er overeenkomsten én verschillen zijn. Rood/groen kaartjes kunnen daarbij helpen.
- ✿ Vraag naar ervaringen. Een voorbeeld uit het eigen leven maakt abstract concreet en doorbreekt oppervlakkigheid.
- ✿ Laat stilte werken. Een vraag hoeft niet meteen beantwoord te worden.

Voorbeeld van een vragenreeks die van dichtbij naar verder weg beweegt:

“Wie ziet er online weleens een beeld waar je een emotie bij voelt? Kun je dat omschrijven? Wat doe je dan? Wat zou je iemand adviseren die overweegt om die beelden te bekijken? En de makers van die beelden?”

7.

Thema's en lessen

Thema's

Het lespakket bevat 35 lessen, verdeeld over zeven thema's. Elk thema is uitgewerkt voor groep 5 en 6 en voor groep 7 en 8. De lessen zijn opgebouwd van luchtig naar gevoeliger, van eenvoudig naar complex, zowel didactisch als sociaal-emotioneel.

Zo navigeer je door de lessen

Begin altijd bij thema 1. De basislessen dragen bij aan een gemeenschappelijke DKJL-taal en de spelregelcultuur. De basis is noodzakelijk voor plezier en succes met andere thema's.

Daarna kun je kiezen. Wat speelt er in de groep? Wat leeft er buiten de klas? En zijn leerlingen én jij er aan toe? Die laatste vraag is belangrijk. Betrek leerlingen bij de keuze: hun inbreng vergroot de betrokkenheid en is zelf al een DKJL-moment. Zie ook: *In de spiegel*, hoofdstuk 1.

Thema's 1, 2 en 3 zijn toegankelijk. Thema 4 (solidariteit), 5 (mentale gezondheid), 6 (pesten) en 7 (diversiteit) raken aan persoonlijke, soms pijnlijke ervaringen, en gaan over 'jezelf zijn met ruimte voor je omgeving. Plan die lessen in zodra de spelregels een gemeenschappelijke norm zijn geworden in een DKJL-les. Dat hoeft geen lang traject te zijn: vaak zijn twee of drie basislessen genoeg. Twijfel je of een groep er klaar voor is? Bespreek het met leerlingen en laat hen meebeslissen.

Merk je spanning of sociale onveiligheid? Kies een les met een vraag in plaats van een stelling. Een dialoog legt minder druk op leerlingen: geen kampen, geen winnaars. Kijk in de tabellen welke lessen als dialoog zijn aangemerkt.

DKJL werkt het best als de les ergens op aansluit: iets wat er in de klas speelt, in het nieuws is, of wat leerlingen zelf meebrachten. Schakel naar een ander thema als argumenten worden herhaald en verdieping uitblijft.

Thema 1.

Basislessen: je mening laten horen

In de basislessen leren leerlingen de basisbegrippen *discussie, dialoog, feit, mening, argument, conclusie* en *consensus*. Leerlingen onderzoeken waar hun mening vandaan komt, hoe zij die verwoorden en hoe zij luisteren naar en reageren op anderen. Zij denken na over het belang van discussie en dialoog, leren werken met de spelregels en verkennen wat vrijheid van meningsuiting betekent, en waar de grenzen daarvan liggen.

Lessen groep 5/6

Als je discussieert, krijg je ruzie
(*Lagerhuisdiscussie*)
Hoe belangrijk vind je het dat volwassenen naar kinderen luisteren?
(*Dialoog*)

Lessen groep 7/8

Volwassenen moeten empathischer luisteren naar kinderen
(*Lagerhuisdiscussie*)
Het is belangrijk altijd je eigen mening te geven
(*Lagerhuisdiscussie*)

Thema 2. Online gedrag

In de lessen over online gedrag bespreek je met leerlingen wat zij online meemaken; wat zij leuk vinden, maar ook wat lastig, verleidelijk of riskant kan zijn. Zij worden zich bewust van de effecten van de online wereld op hun identiteit, hun persoonlijke leven en de publieke sfeer. Zij leren kritisch en creatief nadenken over media-inhoud en -processen en onderzoeken waar hun eigen verantwoordelijkheid ligt en wanneer het verstandig is om hulp te vragen aan volwassenen.

Lessen groep 5/6

Wat helpt kinderen bij hun schermtijd?
(*Dialogoog*)

Lessen groep 7/8

Er moeten strenge regels komen voor het delen van filmpjes
(*Lagerhuisdiscussie*)

Kinderen moeten leren om met social media om te gaan.
(*Lagerhuisdiscussie*)

Thema 3.

Globalisering en duurzaamheid

In de lessen over globalisering en duurzaamheid verken je met leerlingen hoe hun eigen leven verbonden is met de wereld om hen heen; van het milieu in hun buurt tot klimaatverandering wereldwijd. Zij denken na over spullen, duurzaamheid en activisme: wat kunnen mensen doen, en wat doen zij al? Leerlingen vormen een mening over stellingen en onderzoeken hun eigen voetafdruk en de impact die zij kunnen maken. Zij denken oplossingsgericht na en formuleren adviezen voor elkaar en voor volwassenen.

Lessen groep 5/6

Hoe zorgen we samen een beter milieu?
(*Dialogoog*)

Lessen groep 7/8

Kinderen zijn rolmodel voor volwassenen als het gaat om milieubewust leven (*Debat met spreektijd*)

De druk om dure spullen te hebben is oneerlijk voor kinderen
(*Lagerhuisdiscussie*)

Activisme is nodig om de wereld te veranderen (*Debat*)

Thema 4. Solidariteit

De lessen binnen het thema solidariteit gaan over omkijken naar een ander, over tolerantie, over opkomen voor mensen die minder kansen hebben, zoals mensen die in armoede leven, en over de spanning tussen individualisme en gemeenschapszin. Leerlingen leren actief en empathisch luisteren naar verhalen van anderen. Zij stellen zichzelf de vraag: "Hoe zou ik me voelen, wat zou ik denken en doen als ik de ander zou zijn?"

Lessen groep 5/6

Bij wie voel jij je gezien en gehoord? (*Dialogoog*)

Lessen groep 7/8

Kinderen die in armoede opgroeien, verdienen extra steun op school (*Lagerhuisdiscussie*)

Iedereen kan iets doen aan veiligheid in de buurt
(*Lagerhuisdiscussie*)

Mensen kijken te veel naar zichzelf en te weinig naar de wereld
(*Debat met denktijd*)

In mijn stad of dorp is iedereen vrij
(*Lagerhuisdiscussie*)

Thema 5.

(Mentale) Gezondheid

In de lessen over mentale en fysieke gezondheid ga je met leerlingen in gesprek over wat gezondheid voor hen betekent. In de lessen doorbeek je taboe en denk je samen met leerlingen na over wat helpend is. Leerlingen leren woorden geven aan wat zij voelen en ervaren. Zij reflecteren op wat zij zelf kunnen doen en wat zij nodig hebben van anderen.

Lessen groep 5/6

Kinderen moeten meer bewegen
(*Lagerhuisdiscussie*)

Wie of wat moet ervoor zorgen dat kinderen gezond eten? (*Dialogo*)

Omgaan met emoties kun je leren
(*Lagerhuisdiscussie*)

Lessen groep 7/8

Zelfvertrouwen kun je leren
(*Lagerhuisdiscussie*)

Door persoonlijke verhalen te vertellen, begrijp je elkaar beter
(*Dialogo*)

Stress bij kinderen is de verantwoordelijkheid van volwassenen
(*Lagerhuisdiscussie*)

Wat helpt jou bij het omgaan met emoties? (*Dialogo*)

Leraren moeten vaker praten over moeilijke onderwerpen
(*Lagerhuisdiscussie*)

Thema 6. Pesten

In de lessen over pesten staat de groep centraal, niet het individu. De lessen gaan uit van een helpende, preventieve benadering: niet de focus op wat er fout ging of op individuele trauma's, maar op wat een groep sterk maakt en hoe pesten en uitsluiten geen kans krijgt. Leerlingen onderzoeken samen hoe een veilige sfeer ontstaat en wat zij daar zelf aan bijdragen. Bijzondere aandacht gaat uit naar de rol van omstanders: wie kijkt toe, wie grijpt in, en waarom is juist dat zo belangrijk?

Lessen groep 5/6

Hoe zorgen we dat pesten stopt? (*Dialogo*)

Lessen groep 7/8

Op school kan ik zijn wie ik ben
(*Dialogo*)

Hoe zorgen we er samen voor dat pesten en uitsluiting in onze klas geen kans krijgt? (*Dialogo*)

Er moet meer aandacht komen voor online pesten
(*Lagerhuisdiscussie*)

Thema 7. Diversiteit

In de lessen over diversiteit leren leerlingen elkaar beter kennen. De focus ligt op overeenkomsten: gedeelde waarden, herkenbare ervaringen en gemeenschappelijke vragen, dwars door verschillende achtergronden heen. Zij leren luisteren naar elkaars verhalen. Daarbij komt ook het gedeelde verleden aan bod en ga je met leerlingen in gesprek over het slavernijverleden, racisme en discriminatie.

Inclusief aandachtspunt

Deze les gebruikt jongens en meisjes als vertrekpunt. Dat maakt de stelling herkenbaar en toegankelijk. Tegelijk sluit deze formulering niet alle leerlingen automatisch in. Kies voor "ongeacht gender" of "j/m/x" in klassen waar leerlingen zich niet herkennen in een binaire indeling, of waar jij als leraar leerlingen wil uitnodigen om breder te denken over gender. In de les is, ongeacht de formulering, ruimte om dit verder te verkennen.

Lessen groep 5/6

Wat leer je van iemand met een andere achtergrond dan jij?
(*Dialog*)

Welk familie verhaal vind jij belangrijk te vertellen?
(*Dialog*)

Lessen groep 7/8

Wat vertelt jouw familiegeschiedenis over wie jij bent? (*Dialog*)

Volwassenen moeten hetzelfde omgaan met jongens als met meisjes (*Lagerhuisdiscussie*)

Wat is er nodig om discriminatie te bestrijden? (*Lagerhuisdiscussie*)

Hoe kunnen we een gesprek over racisme makkelijker maken voor kinderen en volwassenen?
(*Dialog*)

Hoe kun je overeenkomsten vinden met mensen buiten je bubbel?
(*Dialog*)

Verskil tussen lessen voor groep 5/6 en groep 7/8

Er zijn 11 lessen voor groep 5/6 en 24 lessen voor groep 7/8. De lessen hebben dezelfde opzet, maar verschillen in focus en diepgang.

Lessen groep 5/6

60 minuten

Argumentatie mondeling voorbereiden

Dialog of Lagerhuisdiscussie

Lessen groep 7/8

90 minuten

Argumentatie schriftelijk voorbereiden via het "Ik vind, omdat, bijvoorbeeld"-schema

Dialog, Lagerhuisdiscussie en Debat

8.

Meetellen en meedoen

DKJL is inclusief onderwijs. Inclusief onderwijs gaat over meetellen en meedoen: over jezelf zijn, ruimte voor de ander, kansgelijkheid en talentontwikkeling. DKJL is op die gedachte gebouwd. Hieronder een aantal aandachtsgebieden die daarbij een rol spelen.

Meertaligheid	Zet meertaligheid in als kracht. Leerlingen kunnen als opstap in de eigen taal redeneren voor ze in het Nederlands spreken.
Intersectionaliteit	Ongelijkheid heeft meerdere dimensies. Niet iedereen ervaart dezelfde drempels: die hangen samen met woonsituatie, taal, mobiliteit en sociaaleconomische positie, maar ook met gender, geloof en achtergrond.
Multiperspectiviteit	Waar je opgroeide, welke vrienden en familie je hebt, hoe je brein werkt, wie of wat je online volgt: alles heeft invloed op hoe we naar de wereld kijken. In een snel veranderende wereld is het van belang om je hiervan bewust te zijn, het eigen perspectief uit te dagen en je te realiseren dat meerdere waarheden naast elkaar kunnen bestaan. Leerlingen hebben daar begeleiding bij nodig. Bespreek dit ook met collega's binnen en buiten je school.
Gemeenschappelijke grond	Alternatieve feiten en desinformatie tackelen we door te focussen op wat we samen weten en te bespreken hoe we tot die kennis zijn gekomen. De meest invloedrijke stemmen zitten al in de klas: leerlingen die hun eigen ervaringen inbrengen, en jij als leraar die daarvoor ruimte maakt.
Gemeenschappelijke waarden	Ondanks waardenbotsingen in de klas vinden we elkaar als we beseffen dat waarden als gezondheid, veiligheid, jezelf zijn, gezien en gehoord worden, erbij horen en meedoen voor nagenoeg iedereen belangrijk zijn.
Gevoeligheid en context	Bij gevoelige stellingen is contextuele voorbereiding nodig, zeker bij leerlingen met ervaringen met pesten, discriminatie, onveilig thuis, scheiding, verlies of politiecontact, of bij leerlingen uit gezinnen die geraakt zijn door het toeslagenschandaal. Bedenk vooraf wie in de klas mogelijk direct geraakt wordt door het thema en spreek die leerling discreet aan.
Taalgebruik	Taal is niet neutraal, kan uitsluiten en verandert met de tijd. Luister naar hoe mensen zichzelf noemen. Gebruik taal die gelijkwaardigheid en erkenning uitstraalt en vermijd generalisaties. Gebruik: 'ouders/verzorgers', 'leraren', 'leerlingen' en mens-eerst taal: mensen die dakloos zijn, mensen van kleur, mensen met een migratieachtergrond, mensen met een psychische aandoening.
'Thuis'	Het woord 'thuis' kan lading hebben voor leerlingen in een onveilige situatie, in pleegzorg of zonder vaste woning. Overweeg: 'buiten school', 'in je woonomgeving' of 'als je de ruimte hebt'.
Betrouwbare bronnen	Algoritmen, media, influencers en AI bepalen welke informatie leerlingen zien en verwerken. Bespreek dit en beslis met de klas welke bronnen betrouwbaar zijn en waarom. Die consensus is zelf al een waardevolle les.
Leren, nooit falen	In een DKJL-les is een mening nooit fout. Tegelijkertijd leren leerlingen dat onderbouwde argumenten het gesprek verdiepen. Leerlingen leren door te proberen, hun mening bij te stellen en opnieuw te formuleren. Dat geldt ook voor de leraar. DKJL is een voortdurende praktijk: je past aan, reflecteert en probeert opnieuw.

9. Tips

Een DKJL-les raakt soms thema's die gevoelig kunnen liggen: klimaatverandering, oorlog, discriminatie, armoede, gender, seksualiteit en identiteit of migratie. De DKJL-didactiek helpt om deze thema's met nuance, empathie en zachtheid te verkennen. Toch vraagt een gesprek ook om maatwerk: een weloverwogen vraag, empathisch luisteren, of een duidelijk kader. Dat vraagt om een leraar die zich bewust is van de eigen waarden, perspectieven en kansen in de samenleving, en die ruimte durft te maken voor andere stemmen in de groep.

In dit hoofdstuk vind je aanvullende inzichten en tips die DKJL in meer dan twintig jaar praktijk heeft verzameld. De tips zijn geordend rond vier pijlers: betekenis, veiligheid, taal en structuur. Voor verdiepend onderzoek en praktische toepassingen verwijzen we naar Movisie (www.movisie.nl) en de Hogeschool van Amsterdam (www.hva.nl).

Opbouw en voorbereiding

- ☀ Controleer bij leerlingen of ze klaar zijn voor de les en het thema, en ben bereid om thema's te wijzigen als de leerlingen dit vragen.
- ☀ Overweeg bij een gespannen groep de dialoog in te zetten in plaats van de Lagerhuisdiscussie of het debat.
- ☀ Kies als dat nodig is een vraag in plaats van een stelling als ingang.
- ☀ **Houd rekening met multiperspectiviteit:** wat gevoelig is, verschilt per leerling. Geef ruimte aan meerdere perspectieven op bijvoorbeeld religie, gender en genderrollen, democratie of vrijheid van meningsuiting. Meninge in de klas ontstaan op het snijvlak van diversiteitskenmerken en leefwereld. Naast een identiteit in de wereld, hebben steeds meer leerlingen ook een online realiteit.
- ☀ **Denk na over de kennisbasis:** bij sommige onderwerpen is het extra belangrijk dat leerlingen een gedeelde basiskennis hebben van begrippen, gebeurtenissen en historisch besef.

Inhoud en grenzen

- ☀ **Voer geen discussie over feiten.** Of discriminatie in Nederland voorkomt, is geen gesprekspunt: dat is een feit. Richt het gesprek op wat mensen raakt, op persoonlijke ervaringen en mogelijke oplossingen.
- ☀ Voer geen discussie over wat wettelijk niet is toegestaan. Zoals Artikel 1. Parkeer bij een botsing over feiten en zorg waar nodig voor uitbreiding van kennis.
- ☀ **Maak het doel van het gesprek duidelijk:** discussiëren gaat niet om gelijk krijgen, maar om ontdekken wat een onderwerp betekent voor jezelf, voor elkaar en voor de samenleving.
- ☀ **Koppel de les aan een betekenisvolle context:** is er iets vergelijkbaars in de media geweest? Herkennen leerlingen het uit hun eigen omgeving? Wat weten ze al?

Veiligheid en structuur

- ☀ Gebruik de spelregels als leidraad voor sociale veiligheid en als waardenkompas.
- ☀ Houd vast aan de structuur: als leerlingen weten waar ze aan toe zijn, biedt dat houvast.
- ☀ **Denk na over de taal die je gebruikt:** gebruik zinnen die het gesprek uitnodigend en veilig houden of opnieuw openen. Je kunt met taal geruststellen, erkenning geven, motiveren, verduidelijken of vertalen. Zie bijlage 10 voor voorbeelden.
- ☀ **Vertraag bij emotie.** Een onderwerp mag schuren. Herhaal de vraag, vat samen of laat nog één ronde argumenten horen. Je kunt het gesprek ook in tweetallen voortzetten om de spanning te verlagen.
- ☀ **Heb oog voor introverte leerlingen.** Gebruik beurten, denktijd of stemrondes zodat snelle praters niet het gesprek bepalen. Spreekkaartjes of praatmuntjes helpen om spreektijd eerlijk te verdelen.
- ☀ **Normaliseer spanning en stilte.** Maak duidelijk dat het oké is als het even stil wordt of als een onderwerp lastig voelt. Stilte hoort bij nadenken en verwerken.
- ☀ **Sluit de les bewust af.** Eindig met een korte reflectie op inhoud én proces. Bespreek wat goed ging, welke spelregel hielp en wat leerlingen meenemen. Juist bij gevoelige onderwerpen is die afronding essentieel.

Voorbeeldzinnen voor de afsluiting

“Is iemand vandaag iets anders gaan zien of van mening veranderd?”

“Wat begrijp je nu beter dan aan het begin?”

“Welke nieuwe inzichten neem je mee?”

“Wat heb je vandaag gehoord dat je eerder nog niet wist?”

Inclusief taalgebruik

Inclusief taalgebruik betekent dat je woorden kiest die alle mensen laten meetellen, zonder iemand onbedoeld uit te sluiten of te kwetsen. Het gaat niet alleen om vriendelijke taal, maar om bewuste, respectvolle en nauwkeurige formuleringen die rekening houden met verschillen in bijvoorbeeld gender, afkomst, mentale en fysieke gezondheid, leeftijd, religie en sociaaleconomische achtergrond.

Inclusief aandachtspunt

Als gespreksleider bepaal je mee wie gehoord wordt. Sommige stemmen klinken zachter of anders. Nodig die expliciet uit.

Colofon

Titel Discussiëren Kun Je Leren – Handleiding

Auteurs Chantal Deken en Tessa van Velzen

Gebaseerd op Discussiëren Kun Je Leren,
lespakket uitgegeven door Bazalt (2013)

Uitgever Stichting Discussiëren Kun Je Leren

Jaar van uitgave 2026

Vormgeving en opmaak Handleiding: Eva Leget
Lesbrieven opgemaakt door Eva Leget, Fidel Hernández
en Ramon Reimerink

Eindredactie Chantal Deken en Tessa van Velzen, met
ondersteuning van Claude (Anthropic) bij tekstredactie
en structuur

Fotografie Samuel van Leeuwen en Danielle Bosschaart

De foto's zijn gemaakt tijdens de Debatbattle, 2020–
2026, met toestemming van de ouders / verzorgers
van de afgebeelde personen verkregen op het moment
van fotograferen. Vragen hierover kunt u richten aan
chantal@wieiswijs.nl

Met dank aan Gemeente Amsterdam

Copyright

© 2026 Stichting DKJL. Alle rechten voorbehouden.

Bronnen

Theoretische kaders en onderzoek

Bouchallikht, K. (z.d.). *De inclusiemarathon*. Beschikbaar via: <https://www.managementboek.nl/boek/9789463727549/de-inclusiemarathon-kauthar-bouchallikht>

Felten, H. & Broekroelofs, R. (2024). *Checklist antidiscriminatie-interventies*. Movisie / Kennisplatform Inclusief Samenleven. Beschikbaar via: https://www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/2024-05/checklist_antidiscriminatie-interventies.pdf

Felten, H. & Broekroelofs, R. (december 2025). *Wat werkt bij het verminderen van discriminatie* (toegankelijke versie 2026). Kennisplatform Inclusief Samenleven / Movisie.

Beschikbaar via: <https://www.kis.nl/sites/default/files/2026-04/Wat-werkt-bij-het-verminderen-van-discriminatie-%28toegankelijke-versie-2026%29.pdf>

Hulshoff Pol, R. (2023). *Ongemakkelijke gesprekken: hoe je lastige onderwerpen bespreekbaar maakt*. Uitgeverij Boom. Beschikbaar via: <https://www.managementboek.nl/boek/9789046833315/ongemakkelijke-gesprekken-rixt-hulshoff-pol>

Marzano, R.J. (2010). *Wat werkt op school: research in actie*. Bazalt. Zie ook: www.marzanoresearch.com

Movisie (z.d.). *Vlechtwerk: twaalf diversiteitsfactoren als basis voor intersectioneel denken* (versie 1.2). Beschikbaar via: www.movisie.nl/vlechtwerk

Verhallen, M. & Verhallen, S. (1994). *Woorden leren, woorden onderwijzen*. Coutinho, Bussum.

Taal, inclusie en dekoloniaal erfgoed

De Heer, M., Manders, M. & Van der Lee, E. (2026). *Handreiking inclusief taalgebruik & handelen*.

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed / Ministerie van OCW, Amersfoort.

Beschikbaar via: www.cultureelerfgoed.nl

Modest, W. & Lelijveld, R. (red.) (2020). *Woorden doen ertoe: een incomplete gids voor woordkeuze binnen de culturele sector*. Wereldmuseum / Afrikamuseum / Museum voor Volkenkunde, Amsterdam.

Beschikbaar via: <https://amsterdam.wereldmuseum.nl/nl/woorden-doen-ertoe>

Curriculum en culturele responsiviteit

Agricola, J., Breugelmans, S., El Boujaddayni, A. & Van Middelkoop, D. (2020). *Cultureel responsief curriculum scorekaart*. Lectoraat Kansrijke Schoolloopbanen, Hogeschool van Amsterdam.

Beschikbaar via: <https://www.hva.nl/binaries/content/assets/subsites/kansrijkeschoolloopbanen/publicaties/agricola-et-al-cultureel-responsief-curriculumscorekaart.pdf>

Beltman, S., Plet, M. & De Wekker, W. (2022). *Cultureel responsief onderwijs: een onderzoek naar de praktijk op ROC van Amsterdam*. ROC van Amsterdam. (Link toevoegen zodra beschikbaar)

Dialoog en gespreksvaardigheid

Hogeschool van Amsterdam (z.d.). *Dialoog in de klas*.

Beschikbaar via: <https://publications.hva.nl/dialoog-in-de-klas/cover>

Hogeschool van Amsterdam (z.d.). *Samen oefenen voor het beste gesprek*. Urban Education, Hogeschool van Amsterdam. Beschikbaar via: <https://publications.hva.nl/jaaroverzicht-urban-education/samen-oefenen-voor-het-beste-gesprek>

Universiteit Utrecht (z.d.). *Handvatten en pedagogische tips bij dialoog*.

Beschikbaar via: <https://www.uu.nl/organisatie/handvatten-en-pedagogische-tips-bij-dialoog>

Kerdoelen en beleidskaders

Fawaka (z.d.). *De Fawaka Wereldwijzer: wijzer over wereldburgerschap*.

Beschikbaar via: www.fawaka.world

SLO (2026). *Kerdoelen primair onderwijs* (derde druk). SLO, Amersfoort.

Beschikbaar via: www.slo.nl/kerndoelen

Juridisch en beleidsmatig kader

Grondwet, artikel 1. Gelijke behandeling en verbod op discriminatie.

Beschikbaar via: https://www.denederlandsegrondwet.nl/id/vi6lbfh0eok9/artikel_1_gelijke_behandeling

Wet gelijke behandeling op grond van handicap of chronische ziekte (WGBH/CZ).

Beschikbaar via: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0014915>

Inspiratiebronnen voor inclusief lesmateriaal

Het Klokhuis (NTR / NPO). Educatief televisieprogramma voor kinderen van 8–12 jaar.

Beschikbaar via: www.hetklokhuis.nl

Nederland Wordt Beter. Platform met inclusief en divers educatief materiaal.

Beschikbaar via: www.nederlandwordtbeter.nl

Bijlage 1. Samenvatting: Effectevaluatie De Amsterdamse Debatbattle

Universiteit Utrecht / ERCOMER, dr. Tobias Stark, 2018

De Amsterdamse Debatbattle van Discussiëren Kun Je Leren was een vijfwekelijks project voor basisschoolleerlingen (hoofdzakelijk groep 7) in Amsterdam, gericht op het versterken van taalvaardigheden en het constructief omgaan met conflicten en diversiteit. Dit programma bestond uit vijf lessen, een voorronde van de Debatbattle en een meet and greet met ouders/verzorgers. Dit programma is onderzocht.

Methode

Het onderzoek gebruikte een randomized controlled trial (RCT) – de hoogste wetenschappelijke standaard. 56 Amsterdamse basisscholen namen deel in het schooljaar 2016/2017, willekeurig verdeeld in een interventiegroep (N=358 kinderen) en een controlegroep (N=432 kinderen).

De steekproef was divers: bijna de helft van de deelnemers identificeerde zich als kinderen zonder migratieachtergrond; de overige kinderen identificeerden zich met 59 verschillende groepen, waaronder Marokkaanse (N=104), Surinaamse (N=86), Turkse (N=29) en Ghanese (N=20).

Belangrijkste bevindingen

1. **Burgerschapsvaardigheden – meer realisme, minder overschatting** Deelnemers schatten hun eigen burgerschapsvaardigheden na afloop lager in. Dit wordt geïnterpreteerd als een positief effect: het project maakt kinderen kritischer en realistischer over hun eigen vermogen om met conflicten en verschillen om te gaan.
2. **Houding tegenover diversiteit verbetert** De attitude ten opzichte van omgaan met verschillen tussen mensen verbeterde significant bij deelnemers: ze vonden het na afloop prettiger om mensen van andere geloofsovertuigingen of achtergronden te kennen.
3. **Minder vooroordelen** bij leerlingen zonder migratieachtergrond Kinderen zonder migratieachtergrond hadden na deelname significant minder vooroordelen ten aanzien van mensen met Turkse, Marokkaanse en Surinaamse roots. Ook namen ze minder vooroordelen waar bij klasgenoten.
4. **Geen effect op eigen vooroordelen bij leerlingen met een migratieachtergrond** Er werden geen veranderingen gevonden in de eigen vooroordelen van leerlingen met een migratieachtergrond. Wel lijkt deelname hen te hebben beschermd tegen een toename van waargenomen vooroordelen bij klasgenoten; een effect dat zichtbaar was in de controlegroep. Dit asymmetrische patroon vraagt om meer onderzoek.
5. **Effecten zijn langdurig** Alle significante effecten bleven ook drie maanden na afloop van het project aanwezig, wat aantoont dat het programma geen last heeft van het “regression to the mean”-effect.

Kritische noten

Een paar kanttekeningen die het onderzoek zelf ook benoemt, maar die vanuit een intersectioneel perspectief extra aandacht verdienen:

- ✿ **Asymmetrie in effecten:** het programma reduceert vooroordelen bij leerlingen zonder migratieachtergrond, maar heeft geen meetbaar effect op de eigen vooroordelen van leerlingen met een migratieachtergrond. Dit roept vragen op over wíé het programma dient, en of de interventie impliciet vertrekt vanuit een eurocentrisch normperspectief.
- ✿ **Attitudes ≠ gedrag:** de verbetering zit in houdingen en zelfinschatting, niet in daadwerkelijk contact of gedragsverandering. Attitudeverandering bij de dominante groep is een stap, maar verandert nog geen structurele ongelijkheid.

- ✿ **Korte interventie, kleine effecten:** de onderzoekers erkennen dat het om relatief kleine effecten gaat, wat niet verrassend is gegeven de korte duur van vijf weken.
- ✿ **Amsterdam-specifiek:** de steekproef is sterk stedelijk en divers. Generaliseerbaarheid naar andere Nederlandse contexten is beperkt.

Conclusie

De Amsterdamse Debatbattle is een methodologisch solide onderbouwd programma met aantoonbare positieve effecten op burgerschapsattitudes en wederzijdse vooroordelen op basis van afkomst – met name bij kinderen zonder migratieachtergrond. De langdurigheid van de effecten is een sterke uitkomst. Tegelijk vraagt de asymmetrie in effecten om doorontwikkeling van het programma vanuit een meer wederkerig en gelijkwaardig perspectief op diversiteit, zodat het programma alle deelnemers even goed bedient.

“Naar aanleiding van o.a. dit onderzoek heeft DKJL zich verder verdiept in diversiteit, inclusie en gelijkwaardigheidsvraagstukken.”

Bijlage 2. Overzicht stellingen

Thema 1. Basislessen	5/6	Als je discussieert, krijg je ruzie.	<i>Lagerhuisdiscussie</i>
		Hoe belangrijk vind je het dat volwassenen naar kinderen luisteren?	<i>Dialogoog</i>
	7/8	Volwassen moeten empathischer luisteren naar kinderen	<i>Lagerhuisdiscussie</i>
		Het is belangrijk altijd je eigen mening te geven.	<i>Lagerhuisdiscussie</i>
Thema 2. Online gedrag	5/6	Wat helpt kinderen bij hun schermtijd	<i>Dialogoog</i>
	7/8	Er moeten strenge regels komen voor het delen van filmpjes	<i>Lagerhuisdiscussie</i>
		Kinderen moeten leren omgaan met social media	<i>Lagerhuisdiscussie</i>
Thema 3. Globalisering en duurzaamheid	5/6	Hoe zorgen we samen een beter milieu?	<i>Dialogoog</i>
	7/8	Kinderen zijn rolmodel voor volwassenen als het gaat om milieubewust leven	<i>Debat met spreektijd</i>
		De druk om dure spullen te hebben is oneerlijk voor kinderen	<i>Lagerhuisdiscussie</i>
		Activisme is nodig om de wereld te veranderen	<i>Debat</i>
Thema 4. Solidariteit	5/6	Bij wie voel jij je gezien en gehoord?	<i>Dialogoog</i>
	7/8	Kinderen die in armoede opgroeien, verdienen extra steun op school	<i>Lagerhuisdiscussie</i>
		Iedereen kan iets doen aan veiligheid in de buurt.	<i>Lagerhuisdiscussie</i>
		Mensen kijken te veel naar zichzelf en te weinig naar de wereld	<i>Debat met denktijd</i>
		In mijn stad of dorp is iedereen vrij	<i>Lagerhuisdiscussie</i>

Thema 5.
Gezondheid

- 5/6** Kinderen moeten meer bewegen *Lagerhuisdiscussie*
- Wie of wat moet ervoor zorgen dat kinderen gezond eten? *Dialogoog*
- Omgaan met emoties kun je leren *Lagerhuisdiscussie*
- 7/8** Zelfvertrouwen kun je leren *Lagerhuisdiscussie*
- Door persoonlijke verhalen te vertellen, begrijp je elkaar beter *Dialogoog*
- Stress bij kinderen is de verantwoordelijkheid van volwassenen *Lagerhuisdiscussie*
- Wat helpt jou bij het omgaan met emoties? *Dialogoog*
- Leraren moeten vaker praten over moeilijke onderwerpen *Lagerhuisdiscussie*

Thema 6.
Pesten

- 5/6** Hoe zorgen we dat pesten stopt? *Dialogoog*
- 7/8** Op school kan ik zijn wie ik ben *Dialogoog*
- Hoe zorgen we er samen voor dat pesten en uitsluiting in onze klas geen kans krijgt? *Dialogoog*
- Er moet meer aandacht komen voor online pesten *Lagerhuisdiscussie*

Thema 7.
Diversiteit

- 5/6** Wat leer je van iemand met een andere achtergrond dan jij? *Dialogoog*
- Welk familie verhaal vind jij belangrijk te vertellen? *Dialogoog*
- 7/8** Wat vertelt jouw familiegeschiedenis over wie jij bent? *Dialogoog*
- Volwassenen moeten hetzelfde omgaan met jongens als met meisjes *Lagerhuisdiscussie*
- Wat is er nodig om discriminatie te bestrijden? *Lagerhuisdiscussie*
- Hoe kunnen we een gesprek over racisme makkelijker maken voor kinderen en volwassenen? *Dialogoog*
- Hoe kun je overeenkomsten vinden met mensen buiten je bubbel? *Dialogoog*

DISCUSSIËREN KUN JE LEREN

DE SPELREGELS

- 1. LUISTER NAAR ELKAAR.**
- 2. LAAT ELKAAR UITPRATEN.**
- 3. IEDEREEN IS GELIJK.**
- 4. PROBEER IEDEREEN TE BEGRIJPEN.**
- 5. BLIJF BIJ HET ONDERWERP.**
- 6. WEES EERLIJK.**
- 7. ZEG "IK VIND... OMDAT..."**
- 8. GEEF VOORBEELDEN.**

DISCUSSIËREN KUN JE LEREN

DE SPELREGELS

- 1. LUISTER NAAR ELKAAR.**
- 2. LAAT ELKAAR UITPRATEN.**
- 3. HOUD REKENING MET GEVOELENS.**
- 4. PROBEER IEDERS STANDPUNT TE BEGRIJPEN.***
- 5. ACCEPTEER DAT JE HET SOMS NIET EENS BENT.**
- 6. GEBRUIK DE IK-BOODSCHAP, ARGUMENTEN EN VOORBEEDEN.**
- 7. DENK KRITISCH NA.****
- 8. WEES EERLIJK OVER DE FEITEN.**
- 9. SPREEK BONDIG EN KORT.**
- 10. WEES JE BEWUST VAN JE LICHAAMSTAAL EN STEMGEBRUIK.**

* Probeer je in de ander te verplaatsen. Sta open voor argumenten.

** Bedenk steeds: "Klopt het feitelijk wat de ander zegt?
Waar komen de feiten vandaan? Wat vind ik?"

IK VIND... OMDAT... BIJVOORBEELD

De stelling is:

Ik ben het eens oneens met de stelling

1
Omdat...

Bijvoorbeeld:

Ik ben het eens oneens met de stelling

2
Omdat...

Bijvoorbeeld:

Ik ben het eens oneens met de stelling

3
Omdat...

Bijvoorbeeld:

ABC SCHEMA

DE STELLING IS:

IK BEN HET ER MEE EENS

IK BEN HET ER MEE ONEENS

1

Omdat...

Omdat...

Bijvoorbeeld:

Bijvoorbeeld:

2

Omdat...

Omdat...

Bijvoorbeeld:

Bijvoorbeeld:

3

Omdat...

Omdat...

Bijvoorbeeld:

Bijvoorbeeld:

CONCLUSIE

Mijn beste argument is:

IK BEN HET ER VOORAL MEE **EENS** **ONEENS** **IK TWIJFEL**